

Priekšvārds

Valsts pētījumu programmas *Latvijas kultūra – resurss valsts attīstībai* (2020–2022) projekta *Kultūras kapitāls kā resurss Latvijas ilgtspējīgai attīstībai* / CARD otrajā īstenošanas gadā Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas apakšprojekta *Mūzikas kultūra Latvijā 20. gadsimta 20.–30. gados un otrajā pusē: mazpētītie procesi, jautājumi, problēmas* izpildītāji (pētnieki) ir izstrādājuši vēl vienu individuālo pētījumu kopu, kas dažādos rakursos veicina joprojām pastāvošo daudzu *balto plankumu* aizpildīšanu ar jaunu izzinošu informāciju un tās analīzi.

Turpinot iepriekš iesākto mūzikas jaunrades dažādo izpausmju un kontekstu apzināšanā Latvijas pirmās brīvvalsts pirmajā periodā, 20. gadsimta 20.–30. gados, četras publikācijas attīsta skatījumu uz šajā periodā tapušo kultūras kapitālu jeb mantojumu no dažādiem skatpunktiem.

Ināras Jakubones rakstā uzmanības centrā ir jautājumi par to, kāda un cik labvēlīga jaunrades procesiem akadēmisko žanru mūzikā bija valsts kultūrpolitika laikā starp diviem pasaules kariem. Vai kultūrpolitika tolaik veicināja vai arī atstāja pašplūsmā mākslinieciskās modernitātes ideju aktualitāti Latvijas komponistu radošajā darbībā? Izstrādātais dažādu liecību slānis atklāj aizraujošu viedokļu un ideju daudzveidību. Iepazīšanās ar to noteikti var papildināt līdzšinējos priekšstatus.

Laura Švītiņa savā rakstā ar respektējamu skrupulozitāti iztīrā kādreizējās Latvijas Skaņražu kopas darbību un tās lomu komponistu autortiesību aizstāvēšanā. Tēmas risinājums atklāj dažādos arhīvu avotos atrodamo informāciju, kas detalizētos tuvplānos ļauj skaidrāk apjaust nozīmīgas organizācijas nozīmi Latvijas mūzikas vēsturē.

Lauma Mellēna-Bartkeviča, iedziļinoties brīvvalsts pirmā perioda trīs slaveni tenoru radošo gaitu precizējošā izgaismojumā, vienlaikus atklāj virkni interesantu faktoloģisku nianšu. Tās izgaismo izveidojušos kultūrvidi un valsts opereteātra administratīvās pārvaldes dažādus aspektus, kuru pētnieciska fiksācija ir nozīmīga pagātnes pieredzes apzināšanās sastāvdaļa.

Alberts Rokpelnis, turpinot izstrādāt tēmu par šļāgeri 20. gadsimta starpkaru Rīgā, šoreiz rakstā ir koncentrējies uz populārās kultūras sava laika novitātes simbolizējošā apzīmējuma dažādo nozīmju un uztveres kontekstu atspoguļojumu preses izdevumos. Šļāgeris kā grāvējs, šļāgeris kā populāra mūzika dzīvā izpildījumā vai ierakstā – tā dažādās nozīmes sabiedrības uztverē ļauj iepazīt un saprast populārās kultūras daudzslāņainību gan pagātnē, gan arī šodien.

Savu nišu izstrādāto pētījumu kopā ieņem **Marinas Vidmontes** raksts, veltīts 20. gadsimta otrajā pusē pazīstamajam kādreizējās Jāzepa Vītola Latvijas PSR Valsts konservatorijas kompozīcijas pedagogam un komponistam Valentīnam Utkinam. Raksta

autore, balstīdamās gan uz publiskajos, gan privātajos arhīvos atrodamo informāciju, sniedz pirmreizēju Latvijas mūzikas vēsturē nozīmīgas personības radošās darbības un mūzikas mantojuma faktoloģisku un kontekstuālu raksturojumu.

Atsevišķu kopu izdevumā veido arī džeza vēsturei veltīti trīs raksti. **Indriķis Veitners**, turpinādams Latvijas džeza vēstures pētniecību, ir izstrādājis rakstu, kas pirmo reizi rūpīgā faktū un dažādu liecību pārbaudē rekonstruē 20. gadsimta otrajā pusē notikušā Rīgas festivāla *Vasaras ritmi* norises. Raksts atklāj to, kā sarežģītajos PSRS okupācijas apstākļos kādreiz bija izdevies ar daļēji privātas iniciatīvas neatslābstošu un nesavtīgu atbalstu izveidot ikgadēju festivālu, kas būtiski veicināja džeza mūzikas un kultūras attīstību Latvijā.

Būtisks ir arī Veitnera raksta papildinājums ar Tallinas universitātes un Helsinku Mākslu universitātes pētnieces **Heli Reimanes** (*Heli Reimann*, Igaunija) un neatkarīgās pētnieces, muzikoloģes, mūzikas ierakstu izdevniecības *Semplice* vadītājas **Rūtas Skudienes** (*Rūta Skudienė*, Lietuva) rakstiem angļu valodā. Tie tematiski paplašina džeza pētījumu virzienu, kas, cerams, nākotnē gūs tikai arvien lielāku izvērsumu.

Numuru noslēdz **Jāņa Kudiņa** izstrādātais pētījums, veltīts operu faktoloģijas un hronoloģijas raksturojumam Latvijas mūzikas vēsturē. Līdz šim dažādos avotos fragmentāri izklaidētā, nesistematizētā informācija par operas žanra paraugiem pirmreizēji ir apkopota un izklāstīta vienā publikācijā. Nozīmīga tās sadaļa ir uzmanības pievēršana tām operām, kas kādreiz, dažādos pagātnes periodos tapušas, līdz mūsdienām tā arī nekad nav tikušas iestudētas. Raksts akcentē jautājumu par to, ka ikviena nozīmīga žanra vēstures pētniecībā sākotnēji nepieciešams maksimāli precīzi apzināt faktus, lai tam sekojošā pētnieciskā interpretācija būtu pēc iespējas objektīvāka.

Visos numura rakstos pamatā ir ievērota vienota pieeja atsaucēm uz dažāda veida izmantotajiem avotiem. Kirilicas un citu rakstu sistēmu burti tiek atveidoti atbilstoši latīņu alfabētam pēc starptautiskās standartizācijas sistēmas ISO/R9 pieraksta (lai tiktu ievērots vienotas alfabēta sistēmas lietojums izdevumā).

Un vēl viena piebilde. Valsts pētījumu programmas projekta *Kultūras kapitāls kā resurss Latvijas ilgtspējīgai attīstībai / CARD* īstenošanas laikā 2022. gada 21.–22. aprīlī notikušajā JVLMA apakšprojektu tiešsaistes zinātniskajā konferencē, diskutējot par tēmu *Aizmirstā vēsture Latvijas mūzikas kultūrā*, saistoši bija arī uzklaut uzaicināto vēstures nozares pārstāvju teikto. Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta vadošais pētnieks Kaspars Zellis, skarot jautājumu par noklusēto un *baltajiem plankumiem* vēstures rakstīšanā, šajā diskusijā pauda atziņu: “[..] Atcerēties visu mēs nevaram. [..] Faktiski tas ir arī ieguvums tagad rakstīt par to, kas iepriekš tika noklusēts vai netika uzrakstīts. [..]” Šīs atziņa sabalsojas ar JVLMA apakšprojekta pētnieku izstrādāto pētījumu ievirzi – atklāt un turpmākām diskusijām izvirzīt tos jautājumus, kas vai nu papildina agrāk pētīto, vai arī veido tam alternatīvu precizējošu skatījumu. Un, lai vairāk akcentētu ierosmes turpmāku, arī starpdisciplināru pētījumu izstrādei, numuru atklāj vēsturnieka Kaspara Zeļļa konferences diskusijā runātā izklāsts nelielā ievadrakstā.

Sastādītājs Jānis Kudiņš

Preface

During the second year of the project, *Culture Capital as a Resource for the Sustainable Development of Latvia* (2020 – 2022) of the National Research Program *Culture of Latvia – a Resource for Development*, namely, the sub-project *Music Culture in Latvia in the 1920s and 1930s, and the second half: overlooked processes, issues, problems*, implemented by the Jāzeps Vītols Latvian Academy of Music, the researchers have elaborated on another cluster of individual research still contributing to filling in the gaps in Latvian music culture history with new information and analysis.

Continuing the previous studies of different utterances and contexts of music culture in the first independent Republic of Latvia in 1920s and 1930s, four of the articles develop the knowledge about the culture capital or heritage of this period from different perspectives.

In her article, **Ināra Jakubone** focuses on issues related to the degree of favourable conditions for new compositions in every genre of academic music provided by the cultural policy of the stated between the two world wars. Did the cultural policy somehow stimulate the development of the idea of artistic modernity in the creative work of Latvian composers or, did it leave it flowing? The elaborated totality of testimonies uncovers the exciting diversity of opinion and ideas. This information contributes notably to the existing knowledge about the processes.

In her research, **Laura Švītiņa** covers the activities of the former Latvian Composers Society and its role in the protection of copyright in detail. The text compiles information from different archives and displays in close-up, demonstrating the meaning of this important organization in the music history of Latvia.

Lauma Mellēna-Bartkeviča digs into the creative work of three famous tenors of the interwar period working outside their homeland, corrects some facts and uncovers new details regarding the cultural space around the management of the Latvian National opera of the time while analysing different aspects crucial to spotlighting the historical experience of locally and internationally acclaimed singers.

Alberts Rokpelnis continues to work on *schlager* in interwar Riga, this time focusing on different meanings and contexts of the term that turn out to be used in various ways in the press. *Schlager*, as a hit, *schlager* as popular live music or as a recording – the development of understanding and perception of the term in society allows for an exploration into the diversity of popular culture then and now.

A particular niche in this compendium belongs to **Marina Vidmonte**, whose article is dedicated to Valentīns Utkins, a famous professor of composition and composer

working in the Jāzeps Vītols Latvian SSR Conservatory over the second half of the 20th century. The author has collected information from public and private archives, providing a first-time insight into the creative and pedagogical work of this important personality of Latvian music history based on facts and a contextual analysis.

Three articles in this edition make up a cluster of publications on jazz history. **Indriķis Veitners** continues exploring jazz history in Latvia for the first time, based on a careful check of facts and testimonies that reconstruct the legendary jazz festival *Vasaras ritmi* taking place in Riga in the second half of the 20th century. The publications uncover the secret of the yearly jazz festival in the complicated circumstances of Soviet occupation, paying tribute to the private initiatives and permanent support of enthusiastic jazz fans, who contributed to the development of jazz music and culture in Latvia.

The articles in English on similar subjects by **Heli Reimann**, an Estonian researcher from the University of Tallin and the University of Arts of Helsinki and **Rūta Skudienė**, an independent researcher, musicologist and head of the music recording company *Semplice* from Lithuania, extend the jazz research field to the Baltics and provide promising grounds for future studies.

The collection of articles is concluded by the research of **Jānis Kudiņš**, focusing on facts and chronology of operas in Latvian music history. For the first time, the information on operas written in the current territory of Latvia has been gathered and systematically analysed in one publication. An important part of the study covers those operas that have been written in different historical periods, but have never been staged. The article accentuates the necessity to collect precise and exhaustive facts about the history of the genre in order to provide an objective interpretation of the facts in further research.

And finally, a few notes regarding the applied principles in terms of references, the use of different alphabets and sources. All articles use the same system of references to different types of sources. All letters of Cyrillic are translated to the Latin alphabet according to the international standard ISO/R9 in order to avoid the alphabetic incompatibility.

And one more remark, during the online conference held in April 2022 dedicated to the research carried out within the framework of the National Research Program Culture of Latvia – a Resource for Development, the discussion *Forgotten history in Latvian music culture* has added the perspective of historians. Kaspars Zellis, the leading researcher of the Institute of Philosophy and Sociology of the University of Latvia, speaking on silenced facts and gaps in writing history said: “[..] We cannot remember everything. [..] Actually, it is an advantage to write now on what has been silenced or left out previously [..]” This resonated with every single article of this collection made by researchers in this sub-project of the JVLMA aiming to uncover and highlight the issues that add new aspects to existing knowledge or that create an alternative way of thinking or a more precise view. In order to accentuate the necessity of further in-depth and interdisciplinary research, Kaspars Zellis has written a short introductory essay.

Jānis Kudiņš, scientific editor